

POKORA I KRŠĆANSKA EGZISTENCIJA DANAS

Karl Schlemmer

U poznatom romanu „Leopard” Tomasia di Lampedusa prikazano je slijedeće: Sicilijanski knez Fabrizio redovno posjećuje jednu damu. U svojoj kočiji vodi sa sobom i svog šeptrljavog osobnog svećenika koji za vrijeme njegova preljuba mora odsjesti u susjednom samostanu jer knez običava ispovijediti se odmah nakon obavljenog posla.¹

Ovakav nas prikaz zabavlja, ali istodobno bismo morali biti zatečeni da jedan takav stav prema ispovijedi u njenim različitim oblicima izražavanja i danas još vrijedi za široke slojeve katolika, a možda i za nas same. Ispovijed predstavlja za takve ljude neku vrstu čudotvornog lijeka koji se redovito uzima i tada je opet sve u redu. Takvo ispovijedanje nema ni najmanje veze s Isusovim pozivom na obraćenje; ta spoznaja spava kod jednostavnih „duhova” od njihovih đačkih dana začahureno u njihovoj podsvijesti i ne određuje njihov religiozni život. Svjesni kršćani – a njihov broj se sve više povećavao – ne sudjeluju dugo u toj igri, te je sakrament pokore i zbog toga došao u krizu. Novo „Pokorničko slavlje” drži sad ipak u ruci sve mogućnosti da iskoristi krizu kako bi se sakrament pomirenja u pravom obliku opet udomaćio u životu kršćana.

1. ISPOVIJEDNA PRAKSA DANAS

Očita je činjenica da se posljednjih godina znatno smanjio broj pojedinačnih ispovijedi.²

¹ Citirano iz: GEORG LANGGÄRTNER, Sündervergebung – nur durch die Kirche? (Oprost grijeha – samo po Crkvi?) u: Theologie und Glaube (Teologija i vjera) 62(1972), Paderborn, 425.

² O situaciji sakramenta pokore u današnjoj Crkvi usp. ADOLF EXELER, Zur gegenwärtigen Situation der Busspraxis (O sadašnjoj situaciji pomirbene prakse), u: Exeler–Orthemper–Greshake–Waltermann, o temi: Busse und Bussfeier (Pokora i pokorničko slavlje), Stuttgart 1971, 21. – JOSEF FINKENZELLER (Gottfried Griesl, Entspricht die Beichtpraxis der Kirche der Forderung Jesu zur Umkehr? (Odgovara li ispovijedna praksa Crkve Isusovim zahtjevima za obraćenjem?), München, 1971, 119–133. – LUDWIG BERTSCH (izdavač), Busse und Beichte (Pokora i ispovijed), Frankfurt a. M., 1967, 89–107. – KONRAD BAUMGÄRTNER, Anfragen an die heutige Busspraxis aus der Sicht des Beichtenden (Potražnja za današnjom pomirbenom praksom sa stajališta pokornika), u: Heribert Feifel (izdavač), Busse–Bussakrament–Busspraxis (Pokora–sakrament pokore–pomirbena praksa), Teološki kontaktni studij sv. 3, München, 1975, 99–111. – Potanko informira o tom problemu sv. 1: KONRAD BAUMGÄRTNER, Erfahrungen mit dem Bussakrament (Iskustva sa sakramentom pokore), München, 1978. – Vrlo opširna razjašnjenja o tome: Ambrosius Karl Ruf, Krise der Bichte (Kriza ispovijedi), u: (isto), Sünde – Busse – Beichte (Grijeh–pokora–ispovijed), radna knjiga za naviještanje, Regensburg, 1976, 51–57.

U nekim se zajednicama to, doduše, još slabo osjeća. Međutim, i površan pogled već pokazuje da je nedjeljom i blagdanima broj pričesnika mnogostruko veći od broja onih koji su se prije ispovijedili, iako je dugo vremena bilo samo po sebi razumljivo da je i sakrament pokore „spadao uz to”, osobito pred Božić i Uskrs, a djelomično i pred blagdan Sviju svetih.

Bilo bi suviše jednostavno i ne bi odgovaralo činjenicama kad bismo se bez ozbiljnog razmišljanja iscrpili općom jadikovkom o nestajanju vjere današnjeg čovjeka koje se treba pripisati novoj teologiji, a možda i Koncilu. Pri tome se bez razmišljanja jednostavno polazi od činjenice da je dosadašnja pomirbena praksa najbolja, a kako se ona više ne vrši, razlog tome moglo bi biti samo opadanje vjere.

Ta mogućnost svakako postoji, ali se isto tako moramo zapitati da li je sadašnja ispovijedna praksa najbolji izraz Božjeg oprostjenja i čovjekove želje za pokorom, ili ne predstavlja li ona možda njihovu blijedu sliku. Izgleda da ponešto govori u prilog ovom posljednjem. Ne smije se previdjeti da rastuća distanca prema sakramentu pokore ne pogađa samo „godišnjake” već i mnoge praktične vjernike, među njima ne mali broj teologa i svećenika.

Prema neposrednom osjećaju ispovijed u svom uobičajenom obliku – red pred ispovijedaonicom, klečanje u uskom „ormaru”, nabrajanje grijeha prema ispovijednoj shemi, hrabrenje u nekoliko rečenica, zadavanje rutinske pokore, odrješjenje – nije događaj u kojem se jasno doživljava egzistencijalni susret čovjeka s praštajućim Bogom. Tome se pridružuje i česta jadikovka o nekorisnosti ponovljene ispovijedi³; nikad se pravo ne zna kakvu praktičnu vrijednost ima nečemu što je davno prošlo opet reći „ne”. U mnogim slučajevima ne događa se ništa novo u smislu biblijskog obraćenja. Za mnoge kršćane je, naprotiv, ispovijed institut za izbjegavanje pravog obraćenja; sjetimo se samo kneza Fabrizia.⁴

Postupno se uvriježilo mišljenje da pored sakramenta postoje mnogi oblici pokore i oprosta grijeha.⁵ Dok je nekada većina sudionika u danima sabranosti i duhovnim vježbama pos-

ve naravno zahtijevala ispovijed, danas traži osobni razgovor. Tome se pridružuje i činjenica da su crkveno–pravno obvezni na ispovijed u uskrsno vrijeme samo oni koji subjektivno smatraju da su u stanju teškog grijeha⁶; većinom to nije spominjano u vjeronauku i pripremi za ispovijed. Vjernici su u prošlim stoljećima vrlo rijetko primali euharistiju, najviše tri do četiri puta godišnje. Razumljivo je da je tada u praksi posve prirodno postojala veza između ispovijedi i primanja euharistije. Kad je početkom našeg stoljeća Pijo X. uveo euharistijsko proljeće⁷, zajedno s brojem pričesti porastao je zahvaljujući postojećem mentalitetu i broj ispovijedi. Ni u jedno se drugo vrijeme u Crkvi nije tako često ispovijedalo kao između 1910 i 1960. godine. Primanje sakramenta pokore smatralo se najprimjerenijom pripremom za pričest. Ali, zbog različitog značenja obaju sakramenata za život kršćana mora se reći da se usprkos tome ili upravo zbog toga u cjelosti još uvijek premalo pričešćivalo, a suviše često ispovijedalo. U međuvremenu je ta veza između obaju sakramenata posve prekinuta, pa mnogi katolici primaju euharistiju češće nego svetu vodu, dok su se od sakramenta pokore gotovo posve oprostili.⁸

Drugi razlog tome je i razumijevanje grijeha. Prije se suviše govorilo o grijehu; kršćanin je često bio odgajan u stalnom smrtnom strahu od

³ Usp. BERNHARD HÄRING, Die grosse Versöhnung (Veliko pomirenje) /Nove perspektive sakramenta pokore/, Salzburg, 1970, 118–120.

⁴ Usp. JOSEF FINKENZELLER/GOTTFRIED GRIESL, Entspricht die Beichtpraxis der Kirche (Odgovara li ispovijedna praksa Crkve), 134–147.

⁵ Usp. DIETER EMEIS, Formen der Versöhnung and das Sakrament der Versöhnung (Oblici pomirenja i sakrament pomirenja), u: AMBROSIUS K. RUF (Izdavač), Grijeh–pokora–ispovijed, 135–138.

⁶ Vidi CIC can. 901 – EICHMANN/MORS DORF, Udžbenik crkvenog prava, sv. 2, Paderborn 9/1958, 86–87.

⁷ Radosna vijest za sve katolike. Papin dekret o dnevnoj pričesti s uvodom i objašnjenjem Emila Springera, Paderborn, 1908 (=Dekret „Urbis et Orbis” od 14. veljače 1906 – vidi i: Ephemerides Liturgicae, Annus XX – 1906, 216 f). – KARL SCHLEMMER, Pokora i euharistija, u: Heiliger Dienst (Sveta služba) 35 (1981), Salzburg, 20 f.

⁸ Usp. Pastoral 2, O situaciji sakramenta pokore u današnjoj Crkvi, 13–21.

grijeha. Može se čak reći da je uopće pojam grijeha bio iskrivljen i da je kršćanstvo bilo upravo pretjerano moralizirano. A uzevši u obzir današnje spoznaje iz psihologije, antropologije, medicine i sociologije granica smrtnog grijeha mora se znatno pomaknuti.⁹

Ispovijed se, zatim, često dovodi u pitanje, u prvom redu od strane omladine¹⁰, jer joj se prebacuje – i ne uvijek krivo – da je sredstvo za subjektivno duševno umirenje koje čovjeka upravo navodi da zatvara oči pred stvarnim zadaćama i potrebama života ljudske zajednice da bi se zadovoljio jeftinom privatnom duševnom utjehom. Na žalost ispovijed je mnogo puta zloupotrijebljena da bi se osnovale i učvrstile pozicije vlasti i da bi se pribavila važnost sitničavom moralnom shvaćanju koje često cjeplidlači, a preko krupnih stvari jednostavno prelazi.¹¹

Bilo bi i suviše smjelo takva razmišljanja jednostavno odbaciti. Štoviše, ona bi nam trebala predstavljati osnovu za nužno osvješćenje i ishodište za novi početak. Alipri tome moramo upoznati i različite oblike u kojima se tijekom vremena davao crkveni oprost grijeha.

2. OPĆI PREGLED HISTORIJSKOG RAZVOJA SAKRAMENTA POKORE

Sakrament pokore poznaje tri vidljivo različite razvojne faze.¹² U vrijeme stare Crkve, dakle od oko 2. do 5/6. st., bila je kanonska crkvena pokora u prvom planu. Ona je tako prozvana, jer je sve bilo uređeno pomoću odredaba Sinode, pomoću tzv. „canones”. Kršćanin koji je počinio teški grijeh znao je da je automatski isključen iz euharistije i podvrgavao se općim pokomičkim činima. Katalog grijeha koji su se morali ispovijedati bio je različit prema vremenu i mjestu, a sadržavao je razmjerno mali broj grijeha i to one teške i štetne za zajednicu; trajanje pokore često se protezalo godinama. Pošto je pokornik dovoljno pokazao svoje pokomičko uvjerenje, javio se svom biskupu i priznao svoje grijehe. Ovaj ga je priključio staležu grešnika što se obično događalo na Pepelnicu za vrijeme bogoslužja.

Njima je uopće kod bogoslužja bilo dodijeljeno posebno mjesto i svaki puta, osobito u pokomičko vrijeme, za njih je molila cijela zajednica.

Po isteku pokomičkog vremena biskup je položio na pokajnika ruke i tim izmirenjem izrazila je Crkva svoje uvjerenje da mu je Bog oprostio njegove grijehe; pravo mjesto za to bilo je bogoslužje na Veliki četvrtak. Pristup euharistiji bio je sad opet slobodan. U ovom slučaju mora se utvrditi dvoje: starocrkvena pokora bila je jednokratna i neponovljiva, tako da je kršćanin, ako je ponovno pao u grijeh, ostao bez pomoći sakramenta i mogao samo još biti preporučen Božjem milosrđu. Dalje, tko je jednom bio pokornik, morao je i nakon izmirenja s Crkvom činiti svoju, dijelom vrlo tešku, pokoru do kraja života. Takva rigoroznost dovela je do toga da je pokora sve više nestajala iz života kršćana, da se sakrament pokore zahtijevalo tek na smrtnoj postelji i da je kanonska crkvena pokora konačno izumrla.¹³ Kad su irsko–škotski monasi došli na evropski kontinent, pisali su puni nostalgije svojoj subraći u domovinu da se jedva negdje u Francuskoj može naći lijek pokore i spremnost na obraćenje.

⁹ Usp. JOSEF FINKENZELLER/GOTTFRIED GRIESL, Odgovara li ispovijedna praksa Crkve, 148–155. – BERNHARD HÄRING, Veliko pomirenje, 136–140. – AMBROSIVS K. RUF, Teološke perspektive za razumijevanje grijeha (Theologische Perspektiven zum Verständnis der Sünde), u: (isto), Grijeh–pokora–ispovijed, 84–90.

¹⁰ Usp. ALFRED GLÄSSER, Versöhnung in der Kirche – Versöhnung durch die Kirche (Izmirenje u Crkvi – izmirenje po Crkvi), u: KONRAD BAUMGARTNER (Izdavač), Iskustva sa sakramentom pokore, sv. 2, München, 1979, 87 f.

¹¹ Usp. GEORG LANGGARTNER, Oprost grijeha–samo po Crkvi?, 418. – THEODOR SCHNEIDER, Znak blizine Božje (Zeichen der Nähe Gottes), Mainz, 1979, 187–191.

¹² O historijskom razvoju sakramenta pokore usp. BERNHARD POSCHMANN, Pokora i posljednje pomazanje; priručnik iz povijesti dogme IV, 3, Friburg, 1951. – JOSEF FINKENZELLER/GOTTFRIED GRIESL, Odgovara li ispovijedna praksa Crkve, 64–94. – ISNARD W. FRANK, Von der öffentlichen Kirchenbusse zur Privatbeichte (Od javne crkvene pokore do privatne ispovijedi), u: A. K. RUF, Grijeh–pokora–ispovijed, 37–50.

¹³ Usp. ANTON ZIEGENAUS, Obraćenje–izmirenje–mir, Freiburg, i Br. 1975, 91–95.

Ali upravo ti monasi uvode jedan novi početak.¹⁴ U irsko–keltskoj Crkvi razvili su se novi oblici pokore koji su konačno ukinuli princip jednokratnosti i javnosti. Ta druga razvojna faza u povijesti pokore predviđa da se sakrament pokore može primati često i ponavljano, i to u privatnom obliku; nije više bilo javne ispovijedi i oprosta. Ta faza se naziva vrijeme tarifne pokore jer je ispovjednik morao dati zadovoljštinu prema knjigama u kojima je za sve moguće prijestupe bila predviđena točno određena pokora, tzv. tarifa. Svećenik je dakle bio sudac koji je, tako reći, tarifu morao prilagoditi veličini krivnje i individualnim okolnostima. I manji prijestupi mogli su sada biti uključeni u ispovijed.

Kod čisto monaškog shvaćanja irsko–keltske Crkve bilo je shvatljivo da su ispovjednici samostansku praksu čestog ispitivanja savjesti u svrhu vođenja duša preuzeli i u dušobrižništvo.

U Crkvi je uvijek bila dužnost ispovjediti teške grijeh¹⁵. ona je sad proširena i na lakše prijestupe. Takva ponovljiva ispovijed imala je prednost da je sakrament opet stavila u središte života. Sad se on nije više primao samo na samrtnoj postelji, nego i za života i često se ponavljao. Na taj način pokora nije bila samo sredstvo vođenja duša nego je postala i djelotvorni izvor milosti i moralne energije u borbi protiv grijeha. Ali i sada je pomirenje s Bogom i Crkvom izricano tek nakon izvršenja pokore, tarife.

Konačno sredinom srednjeg vijeka počinje i treća razvojna faza¹⁶ u kojoj svećenici nisu više vezani propisima u zadavanju pokore i u kojoj se sve više prakticira da se odrješenje izriče već prije izvršenja pokore, neposredno nakon priznanja grijeha. To je oblik ispovijedi koji svi mi poznajemo.

U naše vrijeme novim je „Pokomičkim slavljem”, odnosno „Redom pokore”, izdanim u Rimu, zacrtan novi početak da bi se prevladala kriza pokore. I pokomičko bogoslužje dobilo je tu svoju vlastitu vrijednost.¹⁷ Upravo posljednjih godina u vjerske zajednice unijete su velike nesigurnosti time što su se bogoslužje i ispovijed međusobno izigravali. Bilo je, navod-

no, dušobrižnika koji su obavljali samo pokorničko bogoslužje, a odbijali su saslušati osobnu ispovijed. Postojao je, naprotiv, ne mali broj vjerskih zajednica koje još nikad nisu doživjele pokomičko bogoslužje, iako su željele podržati reformu liturgije¹⁸. Svećenici su, zatim, nekim svojim nepromišljenim govorima kod znatnog broja vjemika podržali stav da se za vrijeme pokomičkog bogoslužja na lak način može izbjeći ispovijed. U posljednje vrijeme došlo je čak do toga da su dušobrižnici nekih zajednica prije Bijele nedjelje neodgovorno nudili pokomička bogoslužja roditeljima prvopričesnika, u prvom redu namijenjena onima koji su se dugi niz godina svjesno držali daleko od crkvenog života; konačno, djeca ne bi trebala biti sama za Gospodnjim stolom tog svečanog dana. Većina je takvih roditelja najkasnije kod svečanog ručka zaboravila „kršćanstvo”; jer oni nikad nisu čuli što zapravo znači i zahtijeva pokora. Ovdje bi bili prikladniji osobni posjeti i razgovori dušobrižnika, prikladniji od jeftinog razbacivanja odrješenja. To vrijedi uostalom i za ispovijed kad se ona obavlja samo rutinski i shematski, bez unutarnjeg sudjelovanja. Tako smo stigli do odlučujućeg pitanja: što je to pokora?

14 Usp. A. ZIEGENAUS, *Obraćanje–izmirenje–mir*, 95–98.

15 Nije mi poznat niti jedan primjer iz povijesti teologije koji bi govorio o tome da čovjek nije prisiljen ispovjediti teški grijeh. Zbog toga je dužan ispovjediti grijeh e nakon općeg odrješenja (Usp. Hans Bernhard Meyer/Josef Steiner, *Pojedinačna ispovijed–opći oprost–pokorničko bogoslužje*, Innsbruck, 1975, 62–64.

16 Usp. A. ZIEGENAUS, *Obraćanje–izmirenje–mir*, 104–113.

17 Usp. H.B. MEYER/J. STEINER, *Pojedinačna ispovijed–Opći oprost–pokorničko bogoslužje*, 67–75. – JOSEF IMBACH, *Pokomičko bogoslužje i pojedinačna ispovijed*, u: K. Baumgartner (Izdavač), *Iskustva sa sakramentom pokore*, sv. 2, 257–260.

18 Vidi Konstituciju o liturgiji II. vat. sabora, čl. 109. i 110. – „Pastoralni uvod” u: *Pokomičko slavlje* (prema novom Rimskom obredniku – studijsko izdanje) izdao: Liturgische Instituten Salzburg/Trier/Zürich, Freiburg, i. Br. 1974, čl. 36. i 37.

3. ŠTO JE POKORA?

Pokora je tvrda riječ, za neke čak „neprisvojna”. Zvuči beživotno i neveselo. Miriše na samostanske ćelije i srednji vijek. Ne pristaje u svijetu otvorenoj Crkvi. Ali mi tu riječ ne možemo križati iz vjerskog rječnika. Ni Koncil to nije učinio, dapače, pokoru je izričito potvrdio.¹⁹ S pravom, jer je ona jedna od glavnih tema Biblije. Prva riječ iz Isusovih propovijedi zahtijeva promjenu mišljenja i obraćenje.²⁰ I onda se pitamo što je to zapravo pokora²¹?

3.1. POKORA – PREVLADAVANJE GRIJEHA

Pokoru ne može razumjeti onaj tko ne zna što je grijeh. Ali već tu počinju nesuglasice. Postoji li uopće grijeh?²² Naravno, ima mnogo zla na svijetu: nepravdi, zločina, ratova, gladi. Ljudi si međusobno nanose neizrecive boli. Mi tražimo krivce i zahtijevamo da se pozovu na odgovornost. Ali svoju vlastitu krivnju ne želimo priznati. Za to imamo stotinu izgovora; nesretne sklonosti, nepovoljne prilike, neznanne sile sudbine. I uvijek su samo drugi oni koji griješe. Ali grijeh činimo bezazlenim kad kažemo da on zapravo pripada životu, on ga čini tek zanimljivim; što je u tome tako loše?

Čovjek se, međutim, ne miri s grijehom.²³ Isprike ga ne oslobađaju od potmulog osjećaja da život nije u redu i da je i on za to kriv. On se želi osloboditi osjećaja krivnje. Traži to oslobođenje kod liječnika i „životnih savjetnika”, u radu i uživanjima traži uvijek novi početak.

Ali, njega ne može naći ako ne zadre dublje. Grijeh ima veze s Bogom. Bog nam sam kaže što je to: uskraćivanje ljubavi koju nam on nudi, prekidanje životnog zajedništva s njime, rastañak s njime. A biti odvojen od Boga znači živjeti bez osnove, egzistirati bez cilja i životnog smisla. Grijeh znači neizlječivost i neveselost, on vodi u propast.

Čovjek ne može izaći na kraj s njim. Samo Bog može ponovno izgraditi ono što je grijeh razorio. Samo on može premostiti ponor kojeg je načinio grijeh. Bog je sagradio taj most po-

slavši nam Isusa Krista. Njegov nalog, cilj njegovih riječi i djela, smisao njegove smrti i uskrsnuća bili su da nadvlada silu grijeha i donese oproštenje grijeha. To je ostavio i svojoj Crkvi u zadatak: naviještati i posredovati izbavljanje od grijeha.

Ali Bog ne nameće to otkupljenje, već ga, naprotiv, samo nudi. Čovjek ga može i odbiti. Želi li, međutim, ozdraviti, mora ga prihvatiti, mora uočiti priliku za novi početak i iskoristiti je. A to može samo pokorom.

3.2. POKORA – OBRAĆENJE BOGU

Uz riječ pokora mnogi povezuju predodžbu o neugodnom poslu koji moraju obaviti. On treba biti neka vrsta odštete za grijeh. I tako nastaje fatalni utisak da Bog uživa u ljudskom bolu i odricanju. Stvara se mišljenje da se Boga na taj način može „namiriti” za grijeh koje smo počinili. Bog tada više ne može naškoditi čovjeku i ovaj može poći svojim putem.

To je karikatura pokore. Pokora, kakvu želi Krist, ne znači „pokoru činiti”, već „promijeniti mišljenje”, ali ne u smislu puke promjene mišljenja, već kao promjenu života. Pokora znači „obraćenje”, ona zahtijeva odricanje od grijeha i povratak Bogu. Pokora znači, dakle, radikalno i potpuno obraćenje čovjeka do naj-

¹⁹ Usp. Konstitucija o liturgiji, II. vat. s., čl. 110.

²⁰ Vidi Mk 1,15.

²¹ Uz ovaj odlomak usporedi osobito: HEINZ–JOACHIM MÜLLER, Pokora kao odgovor vjere, u: Na stolu riječi, Neue Reiche 110, Stuttgart, 1971, 160–165. – KARL RAHNER, Spisi o teologiji, sv. XI, Einsiedeln–Köln, 1973, 19–45 – TH. SCHNEIDER, Znak blizine Božje, 197–200 – J. FINKENZELLER/G.GRIESL, Odgovara li ispovijedna praksa Crkve, 26–42.

²² Usp. ALOIS WINKLHOFER, Pokora i oprost grijeha, u: K. BAUMGARTNER (Izdavač), Iskustva sa sakramentom pokore, sv. 2, 105–112 – J. FINKENZELLER/G.GRIESL, Odgovara li ispovijedna praksa Crkve, 151–153 – B. HÄRING, Veliko izmirenje, 135–140.

²³ Usp. EUGEN J. COOPER, Razvoj savjesti i krivnje: Dubinsko psihološke i teološke perspektive, u: A. K. RUF (Izdavač), Grijeh–pokora–ispovijed, 107–124 – PHILIP KAISER, Krivnja i iskustvo krivnje, u: K. BAUMGARTNER (izdavač), Iskustva sa sakramentom pokore, sv. 2, 273–294.

skrivenijih kutaka njegova srca, ona zahtijeva da se kormilo života okrene za 180 stupnjeva.²⁴

Iz ovog smo zaključili: grijeh je odbijanje Boga, pokušaj da se bez Boga izade na kraj. Pokora, naprotiv, znači da se odričemo te samovolje i ograničenosti. Ona oslobađa čovjeka grča u njemu samome, omogućava mu da sebe ponovno i pravilno vidi kao biće koje dolazi od Boga i ide k Bogu, koje nalazi svoje ispunjenje u Bogu i koje je tek u Bogu pravi i potpuni čovjek.

Dok je grijeh omalovažavanje smrti i ljubavi, pokora znači novi početak ljubavi. Grijeh otklanja Boga, a pokora je vjera u Boga, ona vjera na koju misli Isus: kao beskompromisno predanje Bogu, kao oslobađanje od vlastitih egzistencijalnih predodžbi i obrazloženja te kao utemeljenje cijelog života u Bogu. Pokora i vjera pripadaju zajedno.²⁵ Pokora je odgovor vjere na Božji poziv. Ona ne želi prvo djela koja moramo učiniti, već nas same koji se obraćamo Bogu. Ona znači konačni povratak tamo gdje je čovjekov posljednji dom, gdje pripada, gdje je očekivan, gdje vladaju zaštićenost, svjetlo, radost i život.

Ovdje se vidi da glavni lik u pokori nije čovjek, već sam Bog. On je taj koji preuzima inicijativu, on zove čovjeka, on ga poziva, on ga potiče na različite načine. Tako domišljato, kao što to samo ljubav može biti, nudi Bog pokoru. Pokora nije, dakle, djelo čovjeka koje Boga obavezuje na protuuslugu; ona je u prvom redu dar Oca punog ljubavi, zapravo Božje milosti. Gledano s ljudskog stajališta, ona je odgovor na tu ljubav.

Obraćanje i izmirenje Bog nudi, a nikad ih ne nameće. Konačno, on želi čovjekovo slobodno „da”. Do obraćenja se ne dolazi bez Boga, ali niti bez čovjeka. Bog čini glavnu stvar, prije svega time što opet prima čovjeka u svoju životnu zajednicu. Ali čovjek mora sudjelovati, a to čini u pokori kao obraćenju. Pokora je zajednički čin milosti i slobode, Boga i čovjeka. Sada nam se Bog objavio po Isusu Kristu. Vjerovati u Boga znači vjerovati u Sina Božjega. On je put k Bogu; i obraćenje ide preko njega. Tek po njemu je ono moguće jer nam je on os-

lobodio put k Bogu. I zbog toga se obraćenje uvijek mora odvijati u vjeri u Krista. To zapravo znači da ga nasljeđujemo, da se u njemu preobražavamo i po njemu živimo.

3.3. POKORA – OBRAĆENJE ČOVJEKU

Pokora bitno pogađa bližnjeg jer ga pogađa i naš grijeh. Svaki grijeh djeluje na druge, ne samo loš primjer, već i skriveni grijeh šteti bližnjemu. Iz Pavlovih pisama poznajemo usporedbu Crkve s jednim tijelom.²⁶ Tko pripada Crkvi, u najužoj je vezi s Kristom kao glavom i ostalim kršćanima kao udovima toga tijela. Ona šteti cijelom tijelu, slabi ga, ona koči život. Kršćanin svojim grijehom čini Crkvu na tom mjestu, gdje on stoji i gdje ga nitko ne može zamijeniti, grešnom Crkvom. On je na svom mjestu čini nepouzdanom i nedjelotvornom.²⁷

Pokora sad oživljava Crkvu. Ona dopušta da kršćani tješnje urastu u Crkvu, u suodgovornost za bližnjeg; jer Crkva je tu za sve ljude. Svima ona mora biti znak i put k Bogu. Pokora kao oživljavanje Crkve jest zato uvijek služba za bližnjeg. Rad za bližnjeg je najsigurniji znak obraćenja Bogu.

To zahtijeva od nas prijaznost, obzir i strpljenje. Zahtijeva solidariziranje s brigama i problemima čovječanstva i aktivnu pomoć u rješavanju tih problema. Pokora znači brinuti se za bližnjega, imati srca za njega. Pokora zna-

24 Usp. ULRICH HORST, *Obraćanje i odluka u Novom zavjetu*, u: A.K. RUF: *Grijeh–pokora–ispovijed*, 27 f – Th. SCHNEIDER: *Znak blizine Božje*, 199 f – J. FINKENZELLER, *Grijeh, obraćenje i oprost grijeha s biblijskog i dogmatsko povijesnog gledišta*, u: H. FEIFEL: *Pokora – sakrament pokore – pomirbena praksa*, 31–34.

25 Usp. LUDGER ZINKE, *Pokora kao obraćenje vjeri*, u: K. BAUMGARTNER (izdavač), *Iskustva sa sakramentom pokore*, sv. 2, 191–196.

26 Usp. Rim 12,5; 1 Kor 10,17; 1 Kor 12,13.27; Ef 1,23; Kol 1,18.24.

27 Za socijalnu i eklezijalnu dimenziju pokore i grijeha usp. Th. SCHNEIDER, *Znak blizine Božje*, 207–210 – J. FINKENZELLER/G. GRIESL, *Odgovara li ispovijedna praksa Crkve*, 42 f i 95–99 – MICHAEL SEYBOLD, *Eklezijalna dimenzija ozdravljenja, krivnje i oprostjenja*, u: K. BAUMGARTNER, *Iskustva sa sakramentom pokore*, sv. 2, 130–134.

či brinuti se za bližnjega, imati srca za njega. Pokora znači zauzeti se za zapostavljene, siromašne i za one koji trpe nepravdu. Tko egoistički mnogo polaže na svoje pravo, misli samo na svoju prednost i svoje stajalište, nije skrušen čovjek. Pokora znači suodgovornost za ljude i za svijet.

4. OSNOVNI PRAVCI OBNOVE POKORE

Nezadovanje pokorničke prakse posljednjih godina bilo je povod mnogim žalbama,²⁸ ali ono je teolozima i dušobrižnicima pružilo i velike mogućnosti da poniru u sebe te razmisle i izrade osnovne pravce obnove. Po svemu sudeći ta prilika nije uludo utrošena i sada se može zacrtati novi početak kojem se još naravno mora pomoći do daleko veće rezonance.

4.1. TEŽIŠTA CRKVENE POKORNIČKE PRAKSE

Želi li se da obnova uspije, tada se mora duboko započeti i strpljivo je razvijati. Uz to se prije svega pokora u cjelini ponovno mora shatiti i provesti kao zadaća zajednice.²⁹ U malim preglednim grupama koje su izgrađene na temelju osobnih veza može se ovaj proces obraćenja provesti bolje i temeljitije nego u nekoj velikoj, daleko anonimnijoj, zajednici. Spomenimo i metodu samoiskustvenih komunikacijskih grupa koje pokušavaju rasvijetliti pozadinu i pokretačke sile međuljudskih odnosa u grupi.³⁰ Ali, ovdje se mora svakako napomenuti da takav način ne odgovara i ne zadovoljava svakog čovjeka. I veliki liturgijski skupovi mogu probuditi savjest zajednice i pojedinca i širiti duh izmirenja.

Da bi Božji narod mogao nepristrano i djelotvorno rasuđivati o nepravdi i krivnji, mora se osloboditi brzopletog i jednostranog moralizirajućeg načina promatranja. On se mora osloboditi krutih, unaprijed stvorenih „općih” moralnih načela koja se nasilno nakalempljuju na stvarnost. U društvu koje se brzo mijenja ništa se ne postiže s gotovim moralnim receptima.³¹ Kao što tzv. ispovjedni obrazac može biti od velike pomoći, tako može i jednostrano

fiksirati ljude, ako se oni stalno ne ravnaju prema Isusovu poslanju.

U pokori i ispovijedi čovjeka čovjeku, gdje se radi o osobnom oblikovanju savjesti i korektnoj pomoći u odlučivanju, trebao bi dušobrižnik sve više polaziti od današnjih psiholoških i socioloških spoznaja koje nam daju dragocjeni uvid u mogućnosti i granice ljudske slobode, a da se ne mora potcjenjivati krivicu pred Bogom i bližnjim.³² Sve više uočavamo danas u svom životu golemu težinu krivice i nepravde u kojoj sudjeluje pojedinac, ali koju sam od sebe ne može promijeniti, npr. izrabljivanje zemalja u razvoju od strane industrijski razvijenih država. Ta se nepravda ne može optužiti na isti način kao prijestup čovjeka prema čovjeku. Moralist lako upada u pogrešku da to čini i kaže: „Kako možemo za Božić mirno jesti svoju gusku kad dvije trećine čovječanstva glada?” Ovdje se moraju razložiti još mnoge metode da bi se ljudima razjasnili strukturalni odnosi. Naša bi zadaća morala biti: založiti se kao zajednica da se promijene te nepravde strukture, doprinijeti da se ukloni barem najveća bijeda i da se polože temelji zdravom razvoju.

²⁸ Traženi iskazi i upute o krizi ispovjedne prakse nalaze se u slijedećim priložima (preuzeti iz: KONRAD BAUMGARTNER /izdavač/, Iskustva sa sakramentom pokore, sv. 2); ALFRED GLÄSSER, Izmirenje u Crkvi – izmirenje po Crkvi, 81–90. – HEINRICH BACHT, Obnova povratkom k izvorima, 168–172. – JOSEF IMBACH, Pokorničko bogoslužje i pojedinačna ispovijed, 251–256. – ANTONELLUS ELSÄSSER, Iskustva sa sakramentom pokore i kriza morala, 311–316.

²⁹ Usp. J. FINKENZELLER/G.GRIESL: odgovara li ispovjedna praksa Crkvi, 97–99. – A. GLÄSSER, Izmirenje u Crkvi – izmirenje po Crkvi, 58–65. – HERIBERT FEIFEL, Glavne osobine pokorničkog dušobrižništva, u: isto (izdavač), Pokora – sakrament pokore – pokornička praksa, 120–138, ovdje osobito 126 f.

³⁰ Usp. HANS SCHILLING, Terapeutska dimenzija pokore, u: H. FEIFEL (izdavač), Pokora – sakrament pokore – pokornička praksa, 116–119. – PHILIPP KAISER, Krivnja i iskustvo krivnje, 294 f.

³¹ Usp. A. ELSÄSER, Iskustva sa sakramentom pokore i kriza morala, 308–310.

³² Usp. TITUS NEUFELD, O komunikativnoj kompetenciji dušobrižnika–ispovjednika, u: KONRAD BAUMGARTNER (izdavač): Iskustva sa sakramentom pokore, sv. 2, 353–365, osobito, 359–363.

4.2. NOVO „POKORNIČKO SLAVLJE“

Drugi vatikanski sabor određuje: „Ritual i formule sakramenta pokore moraju se tako revidirati da jasnije izražavaju prirodu i djelovanje sakramenta.”³³ Kongregacija za bogoslužje u Rimu udovoljila je poslije nekoliko godina tom zahtjevu Koncila i 2. prosinca 1973. podnijela novi propis za „pokorničko slavlje”.³⁴ Biskupska konferencija Njemačke odlučila je u proljeće 1975. da provede bogoslužno ispitivanje novog „pokorničkog slavlja” prema planu po stupnjevima.³⁵ Za uvađanje potrebno je vrijeme i oprez. Nerazumno i preuranjeno nastupanje pojedinih dušobrižnika može toj značajnoj reformi nanijeti nesagledivu štetu, a razboritim zajedničkim djelovanjem može prijelaz na produbljenu pokorničku praksu svima laicima i svećenicima – donijeti vrlo velike koristi.

1. stupanj: upoznavanje

Temeljna pretpostavka je naprosto da svi upoznaju i znaju novi propis sakramenta pokore. On predviđa tri mogućnosti sakramentalne pokore:

- a) pokorničko slavlje za pojedince;
- b) zajedničko pokorničko slavlje s ispovijedanjem i odrješenjem pojedinca;
- c) zajedničko pokorničko slavlje s općom ispovijedi i općim odrješenjem (u slučaju nužde).

2. stupanj: iskušavanje

Novom propisu pokore nije samo do toga da navodi na češće i osobnije ispovijedanje. On bi, naprotiv, želio, pomoći pojedincu i Crkvi da nanovo i intenzivno dožive mogućnost pravog izmirenja u nepomirljivom svijetu. Pokornička bogoslužja pružaju u tome prvu i dragocjenu pomoć. Ali i rad na obrazovanju odraslih u zajednicama i društvima trebao bi biti određen tim središnjim pitanjem kršćanskog života. Slijedeći korak mora biti da se u pojedinačnoj ispovijedi stavi osobito težište na razgovor i da se izbjegava svaka shema. Prije svega trebalo bi

se slavlje sakramenta pokore vrlo odgovorno iskušati u okviru zajedničkog bogoslužja (dakle, 2. oblik). Prije negoli se novo „pokorničko slavlje” konačno precizira za naše prilike, mora se pokazati da li je taj drugi oblik zaista važna pomoć, na primjer, za redovničke zajednice ili za grupe u nekoj župi. Je li 3. oblik sakramenta pokore sa zajedničkom ispovijedi i općim odrješenjem zaista prikladan za nas, to se ne može iskušati tako da se to jednostavno čini. Bolje je da se pokušaju drugi oblici i vidi postoji li potreba za tim 3. oblikom ili ne. S obzirom na „slučaj nužde” za dozvolu 3. oblika, francuski i švicarski biskupi su diferenciranije odlučili nego Biskupska konferencija Njemačke koja je već u jesen 1976. na svojoj sjednici konačno zaključila da neće uvesti opći oprost (= 3. oblik).³⁶ Upravo Biskupska konferencija Švicarske nije vidjela „slučaj nužde” samo u sasvim praktičnom slučaju (npr. nedovoljan broj ispovjednika za neobično velike navale pokornika), već prije svega na pastoralnom području gdje vjernike nakon dugogodišnjeg nepristupanja sakramentu pokore treba upravo tim 3. oblikom opet polako privesti osobnoj ispovijedi. Rim je izričito priznao ovo obrazloženje.³⁷

3. stupanj: predati iskustva

Prije nego se konačno utvrdi novo „pokorničko slavlje” (za njemačko govorno područje) – studijsko izdanje je još uvijek na snazi – i ako ono treba dobiti odgovarajuće mjesto u životu zajednice, moraju se sakupiti, odabrati i predati iskustva. To se može odvijati

³³ Konstitucija o liturgiji, II. vatikanski koncil, čl. 72.

³⁴ U zemljama gdje se govori njemački vrijedi i dalje kao „studijsko izdanje”: Pokorničko slavlje prema novom Rimskom obredniku, u izdanju Liturgijskih instituta Salzburg/Trier/Zürich, Freiburg i. Br. 1974.

³⁵ Usp. Herder-Korespondenz 29, 1975, Freiburg i. Br., 153.

³⁶ Usp. između ostalog Herder Korrespondenz 30 (1976), Freiburg i. Br., 540–542.

³⁷ Upute Švicarske biskupske konferencije o pokori (Br. 2.8.1.3), u: Švicarske crkvene novine /Schweizerische Kirchenzeitung/ 142 (1974).

među dušobrižnicima, između vjernika, od zajednice do zajednice, od biskupije do biskupije, od države do države. Ali upravo se tu prošlih godina gotovo ništa nije dogodilo. A uz to se, na žalost, mora ustvrditi da i sami članovi zajednice, koji su crkveno angažirani i spremni na teološko usavršavanje, nemaju pojma o tri oblika sakramentalne pokore.³⁸ Zaključak Biskupske konferencije Njemačke, donesen u jesen 1976., da ne dozvoli opći oprost, ostavio je zapravo mnoga otvorena pitanja. Je li od proljeća 1975. zaista uslijedila temeljita razmjena iskustva? Jesu li uopće objektivno dane iskustvene vrijednosti, kako je rečeno, promišljene i iskorištene? Nisu li time, naprosto, stvorene otežavajuće okolnosti s obzirom na druge biskupske konferencije njemačkog govornog područja, s kojima se u konačnom utvrđivanju propisa pokore tek još mora dogovoriti.

Brzoplet zaključak, kako se sada jasno čini (je li i tu bilo određene bojazni savjetnika nakon iznenadne smrti kardinala Döpfnera?), znatno je pridonio da nije uslijedila tako usrdno ponuđena informacija zajednica o novom „pokorničkom slavlju” i da je sve ostalo po starom, nepokušano i nepouzđano. Tako nije zabilježeno da su sad npr. i u pojedinačnoj ispovijedi preuzeti elementi koji mogu razjasniti pokoru. A pri tome je učinjena loša usluga toliko potrebnoj različitosti, prema nesakramentalnom pokorničkom bogoslužju. Čini se da je sada nužno potrebno da se slijedećih godina u korizmeno pokorničko vrijeme zajednicama putem vjerskih seminara, predavanja, razgovora i propovijedi dade jedan snažan, utemeljen uvod u obnovljeno „pokorničko slavlje”, što bi konačno trebalo riješiti krizu sakramenta pokore. Još nije prekasno!

4.3. IZVANSAKRAMENTALNI OBLICI POKORE DANAS

4.3.1. Pokorničko bogoslužje u životu pojedince i zajednice

Pokorničko je bogoslužje u novom propisu pokore izričito jasno spomenuto i opisano, čak je po prvi put u jednoj službenoj liturgij-

skoj knjizi ponuđen čitav niz modela.³⁹ U pokorničkom bogoslužju potvrđuje pobožni i grešni kršćanin da je ozbiljno shvatio poziv na obraćenje koji mu je upućen u objavi. On posvjedočuje da je uvidio svoje grijehe, priznao ih i odijelio se od njih. Tim oblikom javnog, zajedničkog, pred svim sudionicima provedenog priznanja krivice ispravit će se donekle vrlo rasprostranjeno uobičajeno shvaćanje grijeha kao sasvim osobne, privatne stvari između pojedinog grešnika i Boga. Taj isključivo pojedinačan odnos proširuje se na međuljudsku razinu jedino kad je netko svojim prijestupom direktno štetio pojedincu ili većini članova (npr. krađa, kleveta).⁴⁰ Ali, i tada se često put a vjeruje da se međuljudski odnos ograničuje samo na krug sudionika, odnosno žrtava.

Tu bi sad opće i javno priznanje grijeha moglo s vremenom izoštriti pogled za to da svaki grijeh nosi bitno socijalni karakter, znači dakle, oštećenje Crkve.⁴¹ Zajednica okupljena na pokorničkom bogoslužju predstavlja također oštećenu Crkvu kojoj se od vremena do vremena pojedinačno priznaje svoj prijestup i moli za oprost. Pokorničko bogoslužje predstavlja tako pravo obogaćenje današnje pokorničke prakse. Ono može pridonijeti i tome da se pojedinačna ispovijed i djelotvorna osobna pokora mogu uspješno razviti u djela milosrđa. Ali, pri tome se ne smiju previdjeti granice pokorničkog bogoslužja.⁴²

³⁸ Čak ni „Dopisni tečaj teologije”, taj vrlo ugledni pothvat Domschule Würzburg, ni jednom riječju ne spominje u Pismu 11 strukture novog „pokorničkog slavlja”.

³⁹ Usp. Pokorničko slavlje prema novom Rimskom obredniku, 91–128. – REINER KACZYNSKI, Obnovljena pokornička liturgija, u: Pomoć u radu s novim pokorničkim propisom, u izdanju Sekretarijata Njemačke biskupske konferencije, Köln, bez godine (o.J.), 27–29 – KARL SCHLEMMER, Vrijednost i granice pokorničkog bogoslužja, u: „Anzeiger für die Seelsorge” 1981, Freiburg i. Br., 256–259.

⁴⁰ Usp. BERNHARD HÄRING, Veliko izmirenje, 135–138 – THEODOR SCHNEIDER, Znak blizine Božje, 194 f.

⁴¹ Usp. J. IMBACH, Pokorničko bogoslužje i pojedinačna ispovijed, u: K. BAUMGARTNER (izdavač), Iskustva sa sakramentom pokore, sv. 2, 271 f.

⁴² Čitav problem „pokorničkog bogoslužja, ali prije svega ključno pitanje sakramentalnih pokor-

4.3.3. Laička ispovijed

Osobna ispovijed, kakva se stoljećima zahtijevala za smrtne grijeha, nije naravno moguća u pokorničkom bogoslužju. Tu ne može doći do osobnog očitovanja grijeha, već samo do priznanja same grešnosti. U većini slučajeva pokorničko je bogoslužje posvećeno određenoj temi, što nužno mora isključiti druga područja. A ni uz najbolju volju ne mogu se uzeti u obzir sve životne situacije. Zbog toga se može dogoditi da mnogi ljudi koji se moraju boriti s posve određenim teškoćama i problemima nisu uopće oslovljeni u pokorničkom bogoslužju, niti pogođeni pozivom na pokoru. Za sve takve ljude osobna je ispovijed nezamjenljiva. Svojim osobnim priznanjem u kojem neće samo odrecitirati neki ispovjedni obrazac već razložiti svoju situaciju, pokornik pruža svećeniku mogućnost da mu dade savjet koji je primjeren tom stvarnom pojedinačnom slučaju.

U pojedinačnoj ispovijedi, a osobito u pokorničkom bogoslužju, osobno zalaganje ne smije biti neznatno. Uvriježeno je mišljenje da je grešniku za oprost potreban ispit savjesti, kajanje, čvrsta nakana, ispovijed i pokora koja se obično sastoji od jedne ili više molitava. Gotovo se posve izgubilo iz vida da su za obraćenje potrebni osobno popravljavanje i izmjena života. A upravo to bi bilo mjerilo kajanja i obraćenja. U drugu ruku sudjelovanje u pokorničkom bogoslužju ili obavljanje pojedinačne ispovijedi lako postaju magičan pokušaj da se, umjesto pravom pokorom, liturgijskim činom dobiva oprost i duševni balzam.

4.3.2. Pokora u svagdašnjici

Svrha svakog obraćenja i pokore jest egzistencija i život u Kristu. Tako je kršćanska pokora zapravo nešto više nego samo vršenje pojedinih čina pokore; ona je osnovna značajka kršćanskog djelovanja uopće, ona je pravo vjerskičko držanje i od Krista utemeljen stav prema životu. Prema tome kršćanskoj je pokori prije svega mjesto tamo gdje netko ne shvaća dovoljno ozbiljno, ugrožava ili svjesno razara osnovni pravac svog života prema Bogu, svoje međuljudske odnose, svoje obveze u zanimanju.

U povijesti Crkve laička je ispovijed igrala veliku ulogu sve do kasnog srednjeg vijeka.⁴³ Mjesto njena nastanka su samostani. Međusobno se priznavalo, i laiku, manje prijestupe iz svakodnevnog samostanskog života i uzajamno se molilo. Konačno, svi su vjernici pozvani da za iskorjenjivanje svojih svakodnevnih lakih grijeha koriste laičku ispovijed, čiju se osobitu vrijednost vidjelo u uzajamnoj molitvi. Ali, uvijek se ponovno pokazalo da se laička ispovijed tiče samo lakih grijeha, a da je za one teške ispovijed pred svećenikom pravo mjesto oproštenja. Takav se oblik laičke ispovijedi i danas opet preporučuje, upravo među ljudima koji su u bliskom međusobnom odnosu: u bračnoj zajednici, u prijateljskoj ljubavi i zahvalnosti. Međusobno vođenje i obzirno ukazivanje na pogreške, ohrabrujuća riječ i pokazivanje mogućnosti utjehe milosti Božje te zagovor mogu nam dati naslutiti što to znači: Jedan neka nosi breme drugoga. Upravo u laičkoj ispovijedi možemo naučiti da nam Bog oprašta, ali da je besmisleno očekivati Očevu smilo-

ničkih slavlja, sa svim je podudarnostima u mišljenju, dodirnim točkama i diferencijama argumentirano i uvjerljivo razložen u različitim priložima u sabranom djelu K. BAUMGARTNERA (izdavač), *Iskustva sa sakramentom pokore*; i to: J. FINKENZELLER, *Teološko shvaćanje crkvene pokore na temelju vjerskog iskustva* (odlomak 2.4: Odnos ispovijedi i pričesti), 47–49. – MICHAEL SEYBOLD, *Eklezijalna dimenzija ozdravljenja, krivnje i oproštenja* (odlomak 5: Pastoralne implikacije), 149–155. – ALOIS WINKELHOFER, *Pokora i oprost grijeha* (odlomak 3: O novoj svjesnosti smrtnog grijeha), 105–112. – Ph. KAISER: *Krivnja i iskustvo krivnje* (odlomak 3.2: Što se može iskusiti u različitim oblicima pokore f. – J. IMBACH, *Pokorničko bogoslužje i pojedinačna ispovijed* (odlomak 2: Pokorničko bogoslužje – alternativa ili dopuna ispovijedi? (odlomak 3: Značenje pokorničkog bogoslužja u životu pojedinca i zajednice), 257–267. Upravo Imbach u svojim razmišljanjima vrlo kritički razračunava s ipak prilično krutim i statičnim stavom Antona Ziegenausa koji povremeno jednostranom argumentacijom i nerazumnom rigoroznošću ne želi prihvatiti važnost razvoja teologije i antropologije za pastoralnu praksu (usp. A. Ziegenaus, *Obraćenje – izmirenje – mir*, 239; 242, napomena 10; 249; 292 f i 314).

⁴³ Usp. BERNHARD POSCHMANN, *Katolička pobožnost*, Würzburg 1949, 207 f – J. FINKENZELLER/G. GRIESL, *Odgovara li ispovjedna praksa Crkvi*, 90 f.

vanje ako se mi istodobno ne brinemo za čovjeka kojeg je pogodio naš grijeh. U tom smislu je priznanje grijeha pred bližnjim, pred bračnim drugom, članom obitelji, prijateljem, kolegom s posla i bilo kime uključeno u čin ozdravljenja, ali taj iskreni, ljudski susret priznavanja i pomoći ne smije stajati sam za sebe, već se mora ulijevati u Božju ljubav koja se oblikuje u znaku crkvenog opraštanja grijeha.

5. POKORA I MISNO SLAVLJE

Koliko god se naglašava moć euharistije u otpuštanju grijeha, ne smiju se ipak zaboraviti Isusove riječi: „Ako prinosiš dar na žrtvenik pa se ondje sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi dar ondje pred žrtvenikom; idi i najprije se izmiri s bratom, a onda dođi i prinesi dar.”⁴⁴

Ovaj Isusov poziv na izmirenje s Bogom i braćom, čije je značenje s vremenom dosta umanjeno i gurnuto u pozadinu, novi red misnog slavlja pokušava opet snažnije postaviti na prvo mjesto. Pored molbi za oprostjenje u „Slavi”, u „Kanonu” i u „Jaganjče Božji” vjernici se opet pozivaju na zajedničko priznanje krivnje na početku misnog slavlja. Taj se čin pokore „treba objasniti i razumjeti kao početak duhovnog čišćenja koje se mora održavati i jačati u susretu s Božjom riječju i u sakramentu pričesti”⁴⁵, i tako on općenito odgovara situaciji čovjeka.⁴⁶ Jer pred Bogom je čovjek uvijek grešnik. Taj odnos poznavala je već sinagoga koja je prije bogoslužja povremeno prakticirala pokorničku liturgiju. Prvo svjedočanstvo o elementima pokore u kršćanskom bogoslužju nalazi se oko 100. godine u spisu Didache; tamo u opisu euharistijske liturgije piše: „Priznajte međusobno svoje grijeha tako da vaša žrtva bude čista.”⁴⁷ Ipak, u slijedećem razdoblju začuđuje da liturgija Istoka i Zapada sadržava doduše elemente pokore, ali još jedva pokazuje zajedničke čine pokore i izmirenja. Od 9. st. razvio se na franačkom prostoru Confiteor kao okvir za priznavanje grijeha. U 11. st. preuzet je u misu i činio je drugi dio „privatne” molitve u podnožju oltara između svećenika i ministranta. Re-

forma misnog slavlja koju je papa Pio V. godine 1570. u toku Tridentuskog sabora odredio za današnje vrijeme na kategoričan način, ostavila je taj element pokore na njegovom mjestu. Potaknuto spoznanjem liturgijskog pokreta, prihvatilo se u prvoj polovici našeg stoljeća toga da Confiteor u tzv. misama za zajednicu postane stvar zajednice. Kad se nakon Drugog vatikanskog sabora prilikom razrade novog misnog reda došlo do uvjerenja da se sada integrira regularni, a ne fakultativni javni čin pokore, njegova nužnost nije bila sporna. Ipak se Biskupska sinoda iz 1967. izjasnila vrlo jasno za uvođenje čina pokore.

Ta odluka je nedvojbeno bila dobra stvar. Ali, već opet prijeti opasnost da taj čin pokore postane šablona, jer se često realizira izolirano. On bi trebao biti shvaćen kao početak duhovnog pročišćenja i voditi k takvoj spremnosti na pokoru i obraćenje kakvu želi liturgijska reforma. Božja riječ dobiva pri tome posebnu odlučujuću funkciju ukoliko ona „svakom vjerniku, ali i skupu kao takvom, donosi snagu za obraćenje koja proistječe iz Pashe i dozvoljava im zaista proniknuti u misterij obožavanja u koji su uključeni Bog i čovjek”.⁴⁸

Ipak, pokora ne znači samo „utučenost”. Pokora nije, kako kaže teologija, samo retrospektivna, „pogled unatrag” i odvratanje od grijeha, već prije svega povratak Bogu i čovjeku, i ona smjera u bolju budućnost. Ta nakana može svojom brigom za pravu pokoru biti od ve-

44 Mt 5,23 f.

45 EMIL-JOSEPH LENGELING, Novi propis euharistijskog slavlja (Serija: Živo bogoslužje, sv. 17/18), Münster i. Westf. 1970, 194.

46 O tome: KARL SCHLEMMER, Čin pokore, u: ALOIS ALBRECHT-MEINRAD-LIMBECK-KARL SCHLEMMER (izdavač), Od riječi k životu, sv. 1, Stuttgart 1978, 77 do 78. – Isto, Pokora i euharistija, 22–26. – Isto, Sastavni elementi za bogoslužje, Würzburg 1980, 17–28 i 87 f. – HANS BERNHARD MEYER, Čin pokore misnog slavlja, u: THEODOR MAAS-EWERD i KLEMENS RICHTER (izdavač), Zajednica u euharistijskoj gozbi, Freiburg i. Br. 1976, 209–216. – EMIL-JOSEPH LENGELING, Novi propis euharistijskog slavlja 32 f i 193–198.

47 Didaché, poglavlje 14,1.

48 JEAN-MARIE TILLARD, Kruh i kalež izmirenja, u: Concilium 7 (1971) Einsiedeln–Mainz, 23.

like pomoći za današnjeg čovjeka. I zbog toga bi i misno oblikovanje čina pokore moralo uzeti u obzir tu stvarnost. Ali, upravo se ovdje nameću neka pitanja i problemi.

Opći uvod u novi Rimski misal utvrđuje da čin pokore u svom punom obliku obuhvaća poziv, sabranost, priznanje i molbu za oprost. ⁴⁹ Ako se pak tri oblika, dana u misalu (oblik A = Confiteor, oblik B = dvostruki par vodećih stihova psalma, oblik C = prerađena litanija), usporede s tom strukturom, ne može se mimoći zaključak da se ovdje nije dosljedno postupalo. Ako se u nekoj zajednici budu koristile samo te tri mogućnosti, navedene u misalu, tada očito postoji opasnost da se čin pokore ne dojmí sudionika.

Iz te ne baš dobre situacije može izbaviti osnovno pravilo liturgijske reforme koje kaže da se svugdje gdje je u liturgijskim knjigama ponudeno više mogućnosti za oblikovanje bogoslužja, mogu razraditi i drugi oblici. Time je kreativnim liturgičarima, svjesnih odgovornosti, ostavljeno široko polje rada. ⁵⁰ Upravo bi se čin pokore u uvodnom dijelu misnog slavlja trebao na taj način odlučujuće okoristiti i uz svu neprekidnost biti po mogućnosti što promjenljiviji. U nedjeljno slavlje moglo bi se tu uvesti već od tematike navještanja kratke i jezgrovite poticaje. Dalje, čin pokore trebao bi se tako oblikovati da se povremeno podijele uloge čitačima koji će se izmjenjivati sa zajednicom vjernika. ⁵¹ Naravno, za to je potrebna dobra priprema koja utvrđuje i podjelu uloga. Potrebni su i različiti prijedlozi za čin pokore koji sudionike čine pažljivijima i potiču ih na osobno zauzimanje. ⁵²

Sva nastojanja oko živog i konkretnog oblikovanja čina pokore ne žele, naravno, da se potpuno odreknu triju oblika ponuđenih u misnoj knjizi. Naprotiv, oni imaju svoje potpuno opravdanje kao osnovni modeli i sve druge varijante trebale bi predstavljati određene preinake. Zbog toga se i ne može isključiti Confiteor (oblik A) jer je upravo tu jasno izrečena socijalna strana prijestupa, iako time nije isključeno da se izrade prošireni oblici Confiteora. Oblik B s vodećim distisima psalma vrlo se loše uveo posljednjih godina u bogoslužja

naših zajednica. Tako je više nego prikladno mijenjati i izgrađivati upravo taj oblik. Nudi se: pjevanje pokorničke pjesme; pjevanje ili govorenje pokorničkog psalma ili teksta iz Novog zavjeta; pjevanje ili govorenje pripjeva kao pokorničkog zaziva s između umetnutim stihovima psalma; govorenje pokorničke molitve. Vrlo raznoliko se može oblikovati i oblik C sa „Kyrie–zazivi”... Ne bi trebalo zaboraviti da i tišina i sabranost mogu probuditi spremnost na obraćenje.

Upravo u pokorničko vrijeme trebalo bi barem jednom bogoslužje riječi biti posvećeno temi „pokora”. Oblikovanje bi tada svakako zahtijevalo da priznanje grijeha i molba za oprost stoje na kraju bogoslužja riječi, naime tamo gdje je nekad iza propovijedi kazivana „otvorena krivnja”. Za misno slavlje u manjem krugu mogao bi šire oblikovan obred pozdrava mira zamijeniti na početku čin pokore. ⁵³ Druga neodložna preporuka odnosi se na provođenje starih procesija kao elementa otvaranja nedjeljnog bogoslužja umjesto čina pokore. Taj krsni spomen ⁵⁴ stvarno pruža mogućnost da misna zajednica opet jasnije vidi odnose inicijacijskih sakramenata i spozna dužnosti koje iz toga proizlaze.

Pozdrav i priznanje krivnje posve otpadaju kad misnom slavlju prethodi neka druga liturgijska radnja (npr. procesije na molitvene dane ili Tijelovo, Svijećnicu ili Cvjetnicu) ili je ona vezana uz njega (npr. krštenje ili vjenčanje). Uvijek se mora paziti da čin pokore ne bude preopširan te da nepotrebno ne optereti i pretvori uvodni dio. Pri tome bi moralo biti jasno

⁴⁹ Usp. AEM (= Allgemeine Einführung in das Messbuch) čl. 29, Opći uvod u misal.

⁵⁰ Usp. EMIL–JOSEPH LENGELIG, Novi propis euharistijskog slavlja, 107–112. – KARL SCHLEMMER, Sastavni elementi za bogoslužje, 87 f i 108 f.

⁵¹ Usp. KARL SCHLEMMER, Uloge i knjiga uloga obnovljene liturgije (IV), u: „Anzeiger für die Seelsorge” 89 (1980), Freiburg i. Br., 296–298.

⁵² Pogledaj radne knjige Karla Schlemmera, Priprema nedjelje, Würzburg 1974–1976, u kojima je za svaku nedjelju i blagdan triju godina (A,B,C) izrađen poseban čin pokore.

⁵³ Usp. HERMANN REIFENBERG, Kućna euharistija, München 1973, 42–45 i 105–167.

⁵⁴ Nalazi se u misal II, str. 1171 f.

da na velike blagdane pristupamo Gospodinu „Kyrie–zazivima”. I susret s Božjom riječi i sakrament pričesti u misnom slavlju mogu voditi k spremnosti na obraćenje. Tome se pridružuje i zagovor zajednice za njene grešne članove. Upravo to je prava i potrebna služba. Budući da se svaki kršćanin mora pred Bogom smatrati grešnikom,⁵⁵ morala bi takva molba za drugoga već stoga biti oslobođena svakog farizejskog držanja.

ZAKLJUČAK

Pokora nije samo za one koji su se posve odvratili od Boga i vrlo se teško ogriješili o bližnje. Ona se tiče svih nas. Biblija ne ostavlja nikakvu sumnju u to da je svim ljudima potrebno oprostjenje jer su svi grešnici. Isus je onima koji su se smatrali pobožnima i besprijekomima oštrim riječima predbacio njihovu nespremnost na pokoru. Čak je i svoje apostole učio moliti: „Oprosti nam naše grijeha!” Nedvosmisleno im je kazao: „Ako se ne obratite, svi ćete slično propasti.”⁵⁶

Tko bi htio reći da je kod njega sve u redu, da njemu nije potrebno obraćenje? Velikani u Božjem kraljevstvu nisu tako mislili. Sveti Franjo Asiški kazao je pred kraj svog života: „Braćo moja, počnimo od početka služiti Bogu, jer do sada nismo ništa učinili!”

Svima nama je potrebno obraćenje i kad nismo učinili nikakav veći prijestup. Moramo se obratiti i od stvari koje ne smatramo tako

važnima, a koje uopće nisu tako beznačajne: mnogi oblici naše sebičnosti i samoopravljanja, naša ravnodušnost i neljubaznost, naša bezosjećajnost i nesloga. Moramo se obratiti od svoje malograđanštine prema Bogu, svoje malograđanštine u vršenju Božjih zapovijedi i crkvenih običaja, od svojih djetinjih religioznih predodžaba i ponašanja. Možda nismo još uopće primijetili kako te „malenkosti” opterećuju naš odnos prema Bogu i bližnjemu, kako one mogu biti znak opasnog samopotvrđivanja i odbijanja Boga.

Svi mi trebamo obraćenje. Pokora nije predvorje kršćanskog života, ona je sam taj život. Dok god živimo, na putu smo k Bogu. To je put ustrajnog vraćanja Bogu, put stalnog otkupljivanja od svega Bogu mrskog i svake neljubaznosti prema čovjeku, put ustrajnog produbljiivanja ljubavi. I tako obraćenje ostaje uvijek trajna tema našeg života jer mi uvijek zaostajemo za ponudom ljubavi.

Obraćenje je nužno. Bog se i u doba svemirskih letova može naći samo u vjeri i u obraćenju u vjeri. On nas želi izvesti iz ograničenosti našeg „ja”, iz tmine i straha u prostranstvo, svjetlo i sigurnost života s njim. Ne bismo trebali dopustiti da On čeka.

⁵⁵ „Rećemo li da grijeha nemamo, sami sebe varamo, i istine nema u nama.” (1 Iv 1,8)!

⁵⁶ Lk 13,3.